

Kirkeliv og presteutdannelse i Etiopia

AV NILS E. BLOCH-HOELL

Vi møter mange vanskeligheter når vi skal prøve å få en pålitelig oversikt over kirkens liv og historie i Etiopia. I den etiopiske kirkes historie er meget hyllet i legendens tåke. Og vender vi oss til vår egen tid med krav til sikre statistiske opplysninger, oppdager vi snart at statistikken gir rom for store slingringsmonn. Især gjelder dette *den ortodokse kirke i Etiopia*, eller Den etiopiske ortodokse kirke, som den kaller seg selv. Dette henger sammen med at landet aldri har hatt noen regulær folketelling. Alle opplysninger om folketall i Etiopia er derfor omtrentlige. Det samme gjelder tallet på medlemmer i den etiopiske kirke. Johannes Sandved meddeler i sin store og instruktive artikkel fra 1965 at Årbok for Etiopia av 1954 oppgav at landet hadde 16 850 000 innbyggere, mens Afrika-kalenderen for 1960 regnet med 20 millioner¹. Dette stemmer bra med nyere opplysninger. Landet har trolig i 1974 ca. 26 millioner innbyggere.² I sin aktuelle artikkel om *Mekane Yesus – en evangelisk kirke i Etiopia* (NOTM 1974 s. 86) nevner Olav Sæverås at man stundom har omtalt Etiopia som et kristent land, men at i virkeligheten mindre enn 50 % av befolkningen endog nominelt tilhører et kirkesamfunn. Sæverås har utvilsomt sine ord i behold.³

1 Norsk Misjonsleksikon I, Stavanger 1965 p. 836.

2 David B. Barrett, ekspert på kirkelig statistikk, bekrefter at Etiopia aldri har hatt noen folketelling, men oppgir antatt folkemengde i 1967 til 23 667 000, *Concise Dictionary of the Christian World Mission*, Lond. 1971 p. 193. *Gyldendals store leksikon*³, II sp. 1468 oppgir folkemengden i 1971 til 25,8 mill., og *Ethiopia Around the World*, ed. Ethiopian Airlines oppgir 26 mill. innb. *World Christian Handbook 1968*, Lond. 1967 oppgir 21,8 mill. innb. i 1963.

3 Emil Birkeli: *Misjonshistorie I*, Oslo 1935 p. 119 taler om at kristendommen ble «innført» i Abessinia (Etiopia). *The Encyclopedia of the Lutheran Church I*, Minneapolis 1965 p. 10 (Rolf A. Syrdal) taler om «the Christian Ethiopia», men antyder samtidig at flertallet av befolkningen kan være muslimer.

Etiopia er ikke, og har aldri vært et kristent land. Med begrepet «kristent land» tenker jeg ikke her på et land der alle innbyggere er bevisste og praktiserende kristne. Et slikt land har aldri eksistert. Men jeg tenker på et land der alle, eller nesten alle, er døpt og får opplæring i den kristne tro, og der alle stadig får et evangelietilbud i forkynnelse og sakramentforvaltning. Slik har forholdene aldri vært i Etiopia. Derimot er det riktig at kongen i Aksumriket, som omfatter de tre nordligste av de nåværende fjorten provinsene i Etiopia, omkring år 350 bestemte at kristendommen skulle være statsreligion i hans rike. Etter dette fulgte en hundreårig misjonstid, inntil den etiopiske kirke brøt med storkirken etter kirkemøtet i Chalcedon i 451.⁴

Også etter denne tid ekspanderte kirken med bygging av kirker og klostre og med gjennomføring av kirkelige skikker. Kirken fikk også en litteratur, selv om den var lite original. Gjennom mange hundre år hadde Aksum-kirken bare kontakt med *en* annen delkirke, nemlig den koptiske kirke i Egypt. Denne kontakten var i middelalderen ganske sporadisk og bestod ofte vesentlig i dette at patriarken av Aleksandria utnevnte og konsekretre lederen for den koptiske kirken, erkebiskopen eller *abuna'en*, som han kalles. Men selv om det skortet på regelmessig kontakt, var det, og er det, et liturgisk og læremessig fellesskap mellom den koptiske kirke i Egypt og den etiopiske kirken. De hører begge til de monofysiske minoritetskirker som aldri har anerkjent vedtakene fra kirkemøtet i Chalcedon.⁵

Det er ikke riktig å omtale den etiopiske kirke som «koptisk». Ordet koptisk er avledet av det greske *aigyptios* og bør bare brukes om den egyptiske ortodokse kirke. Den etiopiske kirke bruker både den apostoliske og den nicæno-constantinopolitanske trosbekjennelse, og den er medlem av Kirkenes Verdensråd fra 1948. Den har ikke gjort seg særlig gjeldende i K.V., men ved generalforsamlingen i New Delhi i 1961 la den fram et særskilt budskap der den gikk inn for å styrke K.V.'s basisparagraf, men samtidig advarte mot en misjonsaktivitet som den karakteriserte som «sheep-stealing».⁶ Dette er jo

4 Stephen Neill: *A History of Christian Missions*, Harmondsworth 1964 pp. 52 f., 140; Alphons Mulders: *Missionsgeschichte. Die Ausbreitung des Katholischen Glaubens*, Regensburg 1960 p. 79; *The Church of Ethiopia. A Panorama of History and Spiritual Life*, Addis Ababa, December 1970 pp. 3 ff. Jfr. Friedrich Heyer: *Die Kirche Äthiopiens. Eine Bestandsaufnahme*. Berlin 1971. Utførlig og nyansert fremstilling. Og *Svensk Missionstidskrift* 1974, pp. 27–50.

5 Aziz S. Atiya: *A History of Eastern Christianity*, Lond. 1968 pp. 69, 146 ff.

6 *The New Delhi Report. The Third Assembly of the W.C.C.* 1961, Lond. 1962 p. 15.

ellers i tråd med de ortodokse kirkers tradisjonelle opptreden økumeniske fora.

Monofysitismen, eller avvisningen av den kristologiske tronatur-læren er et *hovedpunkt* i den etiopiske kirkes fremstilling av sin egen lære. «The Church of Ethiopia, with the other Oriental Orthodox Churches, has refused to accept the Chalcedonian Definition of the Faith with affirmation that Christ is «made known in two natures.» If by this expression the Churches which accept the Definition mean only that Godhead and manhood continue in the one Christ dynamically, this is *the* teaching of the Ethiopian orthodox Church. On the other hand, if the expression is taken in the sense that Godhead and manhood continue in Christ only in a state of moral union, there is a basic difference on this issue between the Churches of the Chalcedonian tradition and the Church of Ethiopia, which should be noted».⁷

Som vi ser, er den etiopiske kirkes monofysitisme ikke ekstrem. Kristologien er likevel ikke det eneste særdrag ved den etiopiske kirke som skaper vanskeligheter mellom denne og andre kirker. Tross fellesskapet mellom den etiopiske og den koptiske kirke har det også vært gnisninger mellom disse kirkene, fordi patriarken av Alexandria har krevd overhøyhet over den etiopiske kirken. En viss tillem্পning fant sted i 1929 da en ny koptisk abuna, Qerillos, ble konsekret, og Alexandria gikk med på at Qerillos konsekret fem etiopiske munker til stiftsbiskoper. Den italienske okkupasjonen ble vanskelig for den etiopiske kirke, vesentlig på grunn av kirkens patriotisme og nære tilknytning til keiseren. To biskoper og samtlige munker i Debre Libanos klosteret mistet livet i denne konflikten. Italienerne tvang en av de gamle etiopiske biskopene til å overta etter den eksilerte abuna Qerillos og til å erklære den etiopiske kirke for uavhengig av Alexandria. Alexandria svarte med ekskommunikasjon. Først i 1948 kom det til en overenskomst mellom den koptiske og den etiopiske kirke. Den hjemvendte abuna Qerillos fikk konsekret stiftsbiskoper, og etter hans død skulle for første gang en etioper utnevnes og konsekretes til abuna. Dette skjedde i 1951, da Basilios ble abuna. I 1959 fikk Basilios tittelen patriark. Han døde i 1970 og ble da etterfulgt av abuna Theophilos, tidligere erkebiskop av Harrar.

For tiden har den etiopiske kirke fjorten stift. Stiftsbyen er alltid en provinshovedstad. Dessuten har den en erkebiskop i Jerusalem. Kirken ledes av «den hellige biskoplige synode», som består av patri-

⁷ *The Church of Ethiopia* p. 51.

arken og seks biskoper. Men alle viktige utnevnelser må godkjennes av keiseren, som kalles «troens forsvarer». Lederne for de store klostrene har også en fremstående stilling i kirken. Den etiopiske kirke omfatter trolig vel en tredjedel av befolkningen, det vil si ca. 8,7 millioner.⁸

Det er 13–14 000 ortodokse kirker i Etiopia, altså forholdsvis omtrent fem ganger så mange som i Norge når vi tar i betraktning at kirken i Etiopia skal tjene mer enn dobbelt så mange mennesker som Den norske kirke har ansvar for.⁹

Denne kirken betjenes av et enormt presteskap. En kilde oppgir ca. 200 000 prester, mens den etiopiske kirke i en detaljert oversikt nevner 60 972 prester, 56 687 diakoner (som også er ordinert), 12 078 munk og nonner fordelt på 890 klostre og 39 910 såkalte dabteras eller debteras, sangere og dansere.¹⁰

Etter vår oppfatning har kirken et så stort presteskap at det blir en urimelig økonomisk belastning for et folk som gjennomgående er jammerlig fattig. Det hjelper lite at kirken har store eiendommer og at de fleste landsbyprester selv er fattige. Årsaken til det store antall prester og diakoner er den at det til hver gudstjeneste må være minst to prester og tre diakoner!¹¹

Det er allikevel sannsynlig at beretningene om den etiopiske kirkes eventyrlige rikdommer er noe overdrevne. Det er mulig at kirken i sin tid eide en tredjedel av Etiopias opprinnelige landområde. Men meget av dette er i dag på føydaladelens hender. De fleste landsbyprester er uhyre fattige, har kanskje gjennomsnittlig ca. 45 kroner i måneden, mens en lærer kan ha betydelig mer. På den annen side har det vært vanlig at en prest har fått bruksretten til et jordstykke på 40 ha., altså 400 mål. Dette dyrker han ikke selv, men jordavgiften kommer ham tilgode, og jorden nedarves til den av sønnene som blir prest. I 1961 skal den etiopiske kirken ha hatt en grunnskatteinntekt som svarer til ca. en million amerikanske dollars.¹²

8 Atiya pp. 151 ff.; The Church of Ethiopia pp. 34 ff.; Conciser Dictionary pp. 193 ff.; *Die Kirchen der Welt XII. Koptisches Christentum*. Die orthodoxen Kirchen Ägyptens und Äthiopiens. Ed. Paul Verghese, Stuttgart 1973 pp. 173 f. sier at kirken «offisielt» har 16,5 mill. medl. Tallet er utvilsomt for høyt. Den samme feil finnes i Johannes Althausen: *Christen Afrikas auf dem Wege zur Freiheit*, Halle 1971 p. 19.

9 The Church of Ethiopia p. 39; Atiya p. 159 oppgir 20 000 kirker; Koptisches Christentum pp. 133 f. regner med 13 134 kirker, hvorav 1 058 store bykirker.

10 The Church of Ethiopia pp. 39, 61; Koptisches Christentum p. 133.

11 I bid.

12 Koptisches Christentum p. 149.

Det høres for så vidt ikke så overveldende meget ut, men i etiopiske 1961-penger ble det relativt sett et veldig beløp. Atskillige penger går med til å holde gående kirkens forskjellige skoler.

Kirkehusene. Det påfallende ved dem er først og fremst det store antallet, men også arkitekturen er særpreget. De eldste kirkene i Etiopia hadde basilika-form, men den karakteristiske bykirke i Etiopia er oktagonal eller rund. Landsbykirkene er oftest små og består av tre konsentriske sirkler. I den innerste sirkelen oppholder prestene seg, atskilt fra menigheten. Utenfor dette «allerhelligste» holder koret og kommunikantene til. Og på det mattekledte gulvet står resten av menigheten. Også området utenfor selve kirkehuset regnes for hellig, og mesteparten av menigheten står ofte der. Den fornemste helligdommen i Etiopia er the Church of St. Mary of Zion i Axum. Den eldste kirken her skal være bygget i det fjerde århundre. Den skal være ødelagt under en krig på 1500-tallet. Den nåværende kirken ble bygget på 1600-tallet, men ble helt restaurert i slutten av forrige århundre. Kirken sies å inneholde lovens tavler og paktens ark fra templet i Jerusalem. Av stor arkeologisk interesse er de elleve kirkene som er hugget ut i klippene i Lalibela. Flere av de etiopiske bykirkene er smykket med veggmalerier, og store metallkors hører med til utstyret i enhver etiopisk kirke. Men ellers synes jeg verken at etiopiske kirker er utpreget vakre eller gir noe sterkt sakralt inntrykk.¹³

Den kirkelige billedkunst er dels preget av bysantinsk og orientalsk påvirkning, men man kan også spore europeisk innflytelse, f.eks. i Trinity Cathedral i Addis Abeba. I denne katedralen er forresten dåpsbasenget i kjelleren, og det som preger baptisteriet er veggflater uten utsmykning og et rommelig dåpsbaseng med en lett synlig vannkran. Det etiopiske kirkehus er like meget tempel som menighetskirke. Det skal først og fremst tjene som lokale for sakramentforvaltning og liturgi.

Liturgien skal ikke gjennomgås i detalj. I hovedsaken er den lik den koptiske. Gudstjenesten er delt i to, missa catechumenorum og missa fidelium. Den etiopiske kirke bruker andre betegnelser, og taler om synaxis og anafora. *Synaxis* består av lesning av tekster fra epistlene og evangeliene. *Anafora* er egentlig navnet på den lange nattverd-bønnen, men omfatter i den etiopiske kirke hele nattverdliturgien. Den etiopiske kirke har hele fjorten anafora'er som er noe forskjellige i lengde og innhold. Den koptiske liturgi regner bare med tre ana-

13 Atiya pp. 119 ff.; The Church of Ethiopia pp. 9, 16, 21, 42, 63 ff.; *Axum. Ethiopia*, Published by Ethiopian Tourist Organization, Addis Abeba (u. år, 2. 1970). pp. 21 ff.

fora'er. De eldste manuskripter til de etiopiske anafora'er er fra 1500-tallet, men innholdet er sikkert eldre. Noen av dem er trolig utformet i Etiopia, andre er oversettelser. Innholdsmessig er de konsentrert om inkarnasjonen, nattverden, korsfestelsen og oppstandelsen. Tradisjonelt har hele messen foregått på det gamle kirkesproget, ge'es, som har vært uforståelig for folket i mer enn tusen år, men under keiser Haile Selassie er det blitt vanlig at messen synges og leses på amharisk, som mange etiopere forstår. Messen avsluttes med «fredskysset». Det er gudstjenester både lørdag og søndag. Messen begynner gjerne kl. 6 om morgenen og varer et par timer. I Addis Abeba begynner messen noe senere.

Maria- og helgendyrkelse spiller stor rolle i fromhetslivet, og store deler av liturgien og den religiøse undervisning er beretninger om helgeners liv og martyrenes lidelser. Menighetssang i vanlig forstand finnes ikke, men legfolket kan synges med i deler av liturgien: «Bare de som føler seg rene, som har fastet regelmessig og som har oppført seg uklanderlig, mottar nattverden. Av denne grunn er kommunikantene som regel spedbarn som bæres på armen, barn og meget gamle», heter det i en ortodoks etiopisk framstilling.¹⁴

Spesielle innslag i den etiopiske kirkes liv er liturgisk dans, prosesjoner, fastedager og fester. Dansen utføres av de uordinerte *dabteras* (debteras). Rytmen markeres med trommeslag og håndklapping fra menigheten. Dabtera'ene selv synger eller resiterer og rister sine bjellelignende sistrum-instrumenter. Ved prosesjonene brukes også kors og liturgiske paraplyer.¹⁵

Fasten tillegges stor vekt. Det heter om den i et offisielt kirke-dokument: «Fasting is abstinence from food, and is observed by man at certain times determined by law, to attain forgiveness of sins and much reward, obeying thus the One who fixed the law. Fasting (also) serves to weaken the force of concupiscence so that (the body) may obey the rational soul».¹⁶

Fasten tillegges altså syndsforlatende og meritorisk virkning og oppfattes legalistisk. Kirken regner med 250 fastedager, men legfolk antas «bare» å faste i ca. 180 dager. Fasteplikten gjelder ikke barn, syke, gravide, reisende og gamle. Den fastende må ikke spise før

14 The Church of Ethiopia pp. 65 f., 58, 67, 78; Atiya pp. 165 f.; *The Coptic Liturgy*, Cairo 1963. Det dreier seg her om den mest brukte av de tre koptiske liturgier, St. Basilus.

15 Atiya pp. 158, 165.

16 The Church of Ethiopia p. 69.

klokken tolv, og må i det hele ikke spise kjøtt eller andre animalske produkter.¹⁷

Kirkens undervisning og presteutdannelse. Ennå så sent som i slutten av 1960-årene regnet man med at ca. 90 prosent av den etiopiske befolkning var analfabeter, men undervisningsvesenet er i stadig utvikling. Folkeopplysning har åpenbart ikke vært inkludert i kirkens program. Men kirken driver flere former for undervisning. Den hevder selv at undervisningsmåten er den samme som den var i senmiddelalderen. Vanligvis er det en primitiv kveldsskole knyttet til hver etiopisk kirke, og man regner med et gjennomsnittlig elevtall på ca. 20 i hver skole. Det skulle medføre at tallet på elever i denne skoleform kommer opp i 280–300 000. Det virker noe underlig at den samme boken som regner med anslagsvis 300 000 elever, i en tabellarisk oversikt taler om 1 463 «tradisjonelle skoler under direkte tilsyn av kirken» og oppgir elevtallet i denne skolen til 57 635. (Syv av de 1 682 lærerne er kvinner!) Forklaringen må være at den undervisning som er knyttet til flertallet av de etiopiske kirkene er så lite utbygget at den ikke kan sies å ha karakter av en skole. De fleste av disse elevene er gutter. Skolen avsluttes ikke med noen eksamen, og elevene lærer ikke å skrive eller regne, enn si geografi, historie og andre fag. Hele undervisningen går ut på å lære barna å lese religiøse bøker, som nesten alle er skrevet på ge'ez. Dessuten lærer elevene litt kirkemusikk og religiøs poesi.¹⁸

Noen av elevene i «leseskolen» går videre til «liturgiskolen» som utdanner såkalte alterprester. Disse prestene har kun som oppgave å forrette liturgien og å forvalte sakramentene. «For this purpose scanty training suffices», heter det. Kandidatene lærer de hymnene som diakoner og prester bruker. Diakonene er gjerne gutter. Noen av dem blir senere prester. Om den øvrige undervisning sier en etiopisk kilde: «The rest, including teaching the traditions and service of the Church, is learned through daily experience in the parish itself».¹⁹

Det er derfor ikke urettferdig å si at en vanlig etiopisk prest er ytterst uvitende både med hensyn til teologi og almenkunnskaper. Men noen prester får jo en supplerende utdannelse. Det er nemlig slik at før og etter messen er det Skrift-lesning, rituell dans og lange hymner. For å kunne utføre eller lede alt dette må man ha «høyere utdannelse».

17 I bid. p. 70.

18 I bid. p.p. 39, 81 ff.

19 I bid. p. 88.

Heller ikke denne avsluttes med noen eksamen. Den er delt i tre: *Musikkskolen*, der man lærer kirkens hymner og Davids salmer utenat og lærer å synge alene og i kor, *poesiskolen*, der man lærer å lage enkle dikt og komposisjoner, og endelig *kommentarskolen*, der man setning for setning lærer utenat gamle kommentarer til de bibelske skrifter og til enkelte kirkefedre. Noe selvstendig studium er det ikke tale om. Men de som har gjennomgått denne tilleggsutdannelse regnes likevel for å være lærde og kan oppnå de høyeste stillinger i kirken.²⁰

Kristendomsundervisning og presteutdannelse er et dystert kapittel i den ortodokse kirkes historie. Det var ikke uten grunn at Mulert karakteriserte denne kirkens liv som stivnet i skikk og bruk.²¹

Lyspunktet må vel da være at Haile Selassie i universitetet i Addis Abeba har et teologisk college, *The Theological College of the Holy Trinity*. Grunnlaget til dette ble lagt ved opprettelsen av en skole i 1942, finansiert av Haile Selassie. I oktober 1960 ble skolen omdannet til college. Det skjedde ved en høytidelighet i Treenighetskatedralen. Colleget er kirkens college også etter at det i desember 1961 ble innlemmet i det nye Haile Selassie I's universitet. Undervisningen på universitetsplan kom ikke i stand før i det akademiske år 1963/64. Til å begynne med fungerte colleget også som lærerskole og dessuten, frem til 1967/68, som gymnas (secondary school). Forhåndskunnskapene var åpenbart for skrøpelige i den første tiden. Det har en stab på ca. ti lærere.

Collegets målsetting er femdobbel. Det skal være et vitnesbyrd om den kristne tro og være en kristen kunnskapskilde med bakgrunn i Etiopias åndelige og teologiske bakgrunn. Det skal utdanne unge mennesker (det står *people*, ikke *men*!) til tjeneste for Gud i og ved den etiopiske ortodokse kirke og den etiopiske nasjon, som prester, lærere i religion og moral, teologer, misjonærer og nasjonale ledere som er inspirert av en fornuftig forståelse av den kristne tro og moralens grunnlag. Colleget har helt fra begynnelsen av vært innstilt på misjon. Det skal videre gi etterutdanningskurs for prester og andre arbeidere i kirken og utdanne teologer med tanke på videre spesialisering både hjemme og i utlandet. Ikke få etiopere har studert i Egypt, Hellas eller andre steder. Endelig vil colleget være et forskningscenter for alle orientalske ortodokse kirker. Det fremheves at colleget ligger tett ved Holy Trinity Cathedral og at studentene skal delta regelmessig i gudstjenestene der.

20 I bid. p.p. 89 ff.

21 Hermann Mulert (Schott), *Konfessionskunde*³, Berlin 1956 pp. 155 f.

To ting slår en når man leser om college's målsetting: Det dominerende er hensynet til kirken. Samtidig gjør nasjonalismen seg gjeldende. Et tre års studium fører frem til B.Th.-graden, eller hvis man ikke klarer denne, til et Theology Diploma. Studenter som ønsker å bli opptatt ved colleget, må ha fullført the Ethiopian School Learning Certificate Examination med visse karakterer. Det svarer til tolv eller til nød elleve års skolegang. Dessuten må studentene ha tatt «forberedende prøver», dvs. de må ha «passed the freshman programme» ved universitetet. Videre må de legge frem helseattest og vandelsattest fra en kirkelig embetsmann. Studentene forutsettes å beherske engelsk og amharisk. Normalt får ikke studentene lese hebraisk og gresk på samme tid, men det undervises i begge språk.

Undervisningen omfatter vanlige teologiske disipliner: Israels historie og religion, innledning til G.T. og eksegese av Gen. 1–18, innledning til N.T., nytestamentlig innledning og eksegese, dels fra den greske grunntekst, dels fra engelsk, alminnelig kirkehistorie og Etiopias kirkehistorie, religionshistorie med særlig vekt på Islam og afrikanske stammereligioner, tros lære, etikk, homiletikk og patri-stikk.²²

Det er interessant å legge merke til at studentene også må studere noe konfesjonskunnskap samt den økumeniske bevegelses historie og Vestens misjonsaktivitet. I det hele tatt må det sies at studieplanen legger opp til en tidsmessig presteutdannelse. Dette inntrykket bekreftes i høyeste grad gjennom samtale med rektor ved colleget, dr. V.C. Samuel, en inder som tilhører Thomaskirken i Kerala. Jeg har deltatt i flere studiekonferanser sammen med ortodokse og har lest atskillig ortodoks teologi, men jeg har aldri møtt noen ortodoks teolog som har vært tilnærmedesvis så åpen og evangelisk påvirket som Father Samuel. Ikke for intet har han studert ved protestantiske institusjoner i U.S.A. Allerede det at en mann som dr. Samuel kan ansettes i en så viktig stilling, forteller at det finnes progressive krefter i den etiopiske kirke, krefter som også har tatt initiativ til misjon og legmannsarbeid. I de første årene av collegets historie var det da også godt besøkt. Men det viste seg at de som ble utdannet ved colleget ble sett på med mistenksomhet av de etiopiske kirkeledere. De fikk rett og slett ingen ansettelse i kirken. Følgelig har studenttallet sunket fra flere hundre i 1960-årene til en håndfull i 1974. Og dr. Samuel har

22 Haile Selassie I University 1973/74, Addis Abeba 1973 pp. 266–73. Jeg bygger her også på notater og personlige inntrykk.

planer om å ta imot ansettelse ved United Theological College i Bangalore i Sør-India.²³

Troslære og etisk holdning. Som nevnt understreker den koptiske og den etiopiske kirke enheten i Kriti natur, men ikke slik at Jesu menneskelige natur fornektes. Inkarnasjonen, jomfrufødselen, Jesu lidelse, død og legemlige oppstandelse er viktige trosledd. Antropologien er optimistisk. Det sies nok at synd, ulykke og det onde kom inn i verden ved at mennesket misbrukte sin frie vilje. Men: «All creatures of God are good and there is nothing in them to be rejected.» «Perfect in Himself, He continually imports perfection on His creatures.» Det er nok så at Jesus døde frivillig «on our behalf and for our sakes». Men synden sees vesentlig som en makt, og om Jesu korsdød heter det: «He scored a victory over the forces of evil.» Man fremhever sterkt Guds herredømme over denne verden. «But the fact of evil in it is admitted, both in the natural realm and in the moral realm.»²⁴

Rettferdiggjørelse nevnes ett sted i *The Church of Ethiopia. A Panorama of History and Spiritual Life*. Men det sies mange ganger i liturgien at Jesus døde for vår frelses skyld.²⁵ Som nevnt tenkes det likevel først og fremst på syndens makt, selv om syndsbejelse også inngår som ledd i kirkens bønner.²⁶

Etiopiske kirkeledere kan fremheve at kirken ikke bare tar sikte på den eskjatologiske frelse, men at den også har et sosialt ansvar i denne verden. Det må dessverre sies at den etiopiske kirke i uhyre liten grad har gjort alvor av dette. Den har verken utført det barmhjertige rednings- og hjelpearbeid som Vestens kirker har lagt vekt på, eller øvet den form for politisk diakoni som fører til endring av samfunnsstrukturene i retning av demokrati og rimelig fordeling av livsgodene. Tvert imot har kirken sterkt identifisert seg med det føydalsystem som har vært det herskende like til nå. At de unge diakonene kan dele de almisser de har fått med fattige, forandrer intet. Den etiopiske kirke er statskirke og som sådan sterkt privilegert. Keiser og patriark hører sammen. Treenighetskatedralen i Addis Abeba illustrerer dette på en frapperende måte. Foran ikonostasveggen står det side om side to nøyaktig like tronstoler, en for keiseren og en for patriarken. Den eneste forskjellen er detaljene i de utskårne våpenskjold som kroner stolene. Denne forening av keiserens og kirkens

23 Atiya p. 166 hevder at colleget hadde 600 studenter i 1961.

24 *The Church of Ethiopia* pp. 44, 45, 52, 48.

25 *Ibid* pp. 44, 47 ff.

26 *Ibid* p. 68.

makt kan bli skjebnesvanger for kirken i en tid da det etiopiske samfunn endres raskt. Folkefromheten i den etiopiske kirke er influert av både paganisme og judaismen. Den rituelle dansen sies å ha sine forbilder i G.T., men den har i alle fall sine klare utenombibelske paralleller, og musikkinstrumentet som de etiopiske debteras (dabteras) bruker, var også i bruk i Isis-dyrkelsen. Bruken av trommer er også felles for den etiopiske kirke og afrikanske folkereligioner. Polygamiet tolereres av den etiopiske kirke, og det har sine paralleller både i G.T. og i afrikansk stammereligion. Gammeltestamentlig er omskjærelsen av guttebarn, «helligholdelsen» av lørdagen og mange spise- og fasteforskrifter, for ikke å snakke om den loviske ånd som preger det hele.²⁷

Den etiopiske bibel har en lang rekke apokryfe skrifter, og helgenlegender inntar en stor plass i den kirkelige bevissthet. Det er i det hele uhyggelig meget som skygger for evangeliet i den etiopiske kirke, og den forkynnelse som finnes er for det meste knyttet til en liturgi som er oppblandet med mange fremmedelementer. Likevel vil jeg regne med at det innenfor de stivnede strukturer finnes noe som kan kalles kirke. Tross alt finnes nådens midler, Ord og sakrament, selv om det kan reises sterke innvendinger mot det fengsel disse midler befinner seg i. Jeg tror således at både evangelisk misjon og nyere katolsk misjon har gjort rett i å unnlate å drive misjon på den etiopiske kirkes mark. Vi må håpe at eksistensen av de andre kirker i Etiopia vil øve en stille reformatorisk virkning og at den eldgamle kirken i fjell-landet må få nytt liv.²⁸

Den romersk-katolske kirke har i årenes løp gjort mange forsøk på å etablere seg i Etiopia, enten ved å legge kirken inn under Roma eller på annen måte, og har opplevd sterke tilbakeslag. Men for omtrent 130 år siden begynte franske og italienske kapusinere og lazarusister et nytt, møysommelig misjonsarbeid i Etiopia. Etter forfølgelser og motstand, som også krevde menneskeliv, fra musliner og ortodokse, begynte fra 1870-årene av en romersk-katolsk kirke å bygges opp. I 1913 ble Eritrea apostolisk vikariat. Så sent som i 1936 var det i Eritrea ikke mer enn ca. 36 000 katolikker og i selve Etiopia bare

27 Atiya p. 158.

28 Angående den etiopiske kirke se NOTM 1953 pp. 201 ff., P. A. Bredvei: Kan vi vente en reformasjon innen den koptiske kirken i Etiopia?; NOTM 1966 p.p. 160 ff. P. A. Bredvei: Et blad av Etiopias kirkehistorie; NOTM 1967 p.p. 166 ff. P. A. Bredvei: Den koptiske kirkes dåpsform; NOTM 1950 p.p. 105 ff. Olaf Lie: Etiopia som misjonsmark.

18 260 katolikker, fordelt på to apostoliske vikariater. I 1957 var det i Eritrea 82 000 katolikker, hvorav 50 000 fulgte den etiopiske ritus og resten den latinske. I selve Etiopia var det i 1957 ca. 50 000 katolikker som alle fulgte den etiopiske ritus. I 1966 hadde tallet på katolikker i selve Etiopia steget til ca. 60 000. Senere statistikk har det ikke vært mulig å oppdrive, men det kan i 1974 trolig være omkring 200 000 romerske katolikker i Etiopia og Eritrea tilsammen. Av disse hører antagelig vel to tredjedeler til den etiopiske ritus. I 1961 ble Addis Abeba erkestift med to suffraganbiskoper. De fleste prestene i Etiopia og Eritrea er i dag etiopere. Noen av disse utdannes ved et etiopisk seminar i Roma, andre i Asmara.²⁹

De protestantiske kirkene i Etiopia har flere medlemmer enn den romersk katolske kirke, men til gjengjeld står de sterkt splittet. Uansett hva man mener om Haile Selassies regime, er det en kjennsgjerning at han personlig er kristelig engasjert og at dette blant annet har gitt seg utslag i en positiv og hjelpsom innstilling overfor misjonsarbeidet. Han har medvirket til at det eksisterer religionsfrihet i landet. Den er riktignok begrenset, dels ved den ortodokse kirkes privilegier og dels ved den aktive motstand som lokale myndigheter har utvist og stadig viser. Den absolutte frihet til å drive misjon hvor som helst finnes ikke. De områder i Etiopia der mesteparten av befolkningen hører til den ortodokse kirke, er «closed areas» for misjonen.³⁰

Men det er nok av ikke-evangeliske områder likevel, og de evangeliske kirker har opplevd en oppsiktsvekkende vekst i tiden etter den 2. verdenskrig. I følge World Christian Handbook 1962 arbeidet i 1961 457 protestantiske misjonærer fra 17 misjonsselskaper i Etiopia, og tallet på kristne i disse «misjonskirkene» var ca. 165 000. Seks år senere var det 900 misjonærer, og tallet på protestantiske kristne hadde steget til over 227 000.³¹

Men den sterkeste veksten har likevel kommet etter 1967. Noen statistikk for samtlige evangeliske kirker fra 1970-årene kan f.t. ikke

29 New Catholic Encyclopedia I (1967) p. 588; Lex. f. Theologie u. Kirche² I p.p. 998 ff. Concise Dict. of the Chr. World Mission (1971) p.p. 193 ff.

30 The Church of Ethiopia p. 38. Et keiserlig dekret av 1944 definerte de lukkede områder som «Ethiopian Church areas». Addis Abeba hører ikke til de lukkede områder. Dekretets tekst finnes i J. Spencer Trimmingham: *The Christian Church and Missions in Ethiopia*, London 1950 pp. 68 ff.

31 World Chr. Handbook 1962, Lond. 1962 pp. 66 f.; World Chr. Handb. 1968, Lond. 1967 p.p. 67 f.

gis. Men et eksempel viser veksten. *Ethiopian Evangelical Church Mekane Yesus* hadde i 1967 59 510 medlemmer. I 1971 hadde den 154 000 medlemmer. I 1973 oppgis medlemstallet til 176 000 og i 1974 til 209 000.³²

Når vi dessuten vet at Mekane Yesus kirken i 1967 bare hadde ca. en fjerdedel av medlemmene i Etiopias mange evangeliske kirker (26 selskaper og kirker), er det realistisk å regne med at det i 1974 finnes minst 400 000 evangeliske kristne i landet. Dette er en liten minoritet, og mange av dem er fattige jordarbeidere uten nevneverdig innflytelse. Men gjennomsnittsnivået når det gjelder skolegang er uendelig meget høyere innenfor de evangeliske og katolske menigheter enn i landet forøvrig. Mekane Yesus kirken kan igjen tjene som eksempel. Kirken har ca. 300 søndagsskoler. Når vi vet at en tredjedel av disse har ca. 4 500 barn, må vi anta at hele kirken driver søndagsskole for minst 13–14 000 barn.³³

I 1972 ble elevtallet i de 607 grunnskolene (basic schools) som gir fire, unntagelsesvis seks, års nødtørftig skolegang oppgitt til ca. 30 000. To år senere meldes det om ca. 1 100 grunnskoler med ca. 58 000 elever. Over 7 000 elever går i kirkens 25 folkeskoler som gir seks års undervisning. Kirken driver videre ti Junior Secondary schools med ca. 1 100 elever og tre lærerskoler med 90 elever. Dessuten har kirken et college med to avdelinger, en som nærmest svarer til gymnas og en som gir to års kurser som kvalifiserer for undervisning i ungdomsskole/realskole. Videre er det bygget opp fire jordbruksskoler med ettårige kurser, syv yrkesskoler med fra et til tre års skolegang, tre husmorskoler, en blindeskole og en barnestellskole. Ved kirkens sykehus gis det opplæring i sykepleie.³⁴

En imponerende del av denne enorme innsats utføres av *Norsk Luthersk Misjonssamband* som i 1973 hadde 186 misjonærer i Etiopia. I misjonærflokken er det noen og tyve som kommer fra Finland, Island, Færøyene og Danmark. Sørsynoden, som NLM har medansvar for, hadde i 1973 58 412 medlemmer, 39 etiopiske forstandere eller prester, 309 evangelister og bibelkvinner og 485 lærere. Sørsynoden driver 12 folkeskoler med 3 000 elever som for det meste bor på internat. Det arbeid som norsk misjon har ansvar for i Etiopia

32 World Chr. Handbook 1968 p. 68; *The Mekane Yesus Church in Action*, Addis Ababa u.å. (1972) p. 1; *Budbæreren* 24/3 1974. p. 2.; *Mekane Yesus Seminary of the Evangelical Church Mekane Yesus in Ethiopia* (brosjyre fra 1974).

33 *The Mekane Yesus Church* p. 2; *Budbæreren* 17/3 1974 p. 4.

34 *The Mekane Yesus Church* p.p. 4–11.

har da sannsynligvis omtrent en prosent av landets folkeskoleelever. Dessuten har man 17 200 elever i «leseskolen» eller den enkle grunnskolen. Videre har Sørsynoden en lærerskole med ca. 30 elever, en ungdomsskole, en husmorskole, en yrkesskole og en jordbruks- og yrkesskole, en realskole og tre sykehus med sykepleierskole, og et nytt sykehus under oppbygging. Endelig har synoden et college (gymnas og lærerskole) og Tabor Seminary.

Tabor Seminary hører til de institusjoner som jeg har fått besøke, og den er vel verd noen linjer. Tabor ble grunnlagt i Dilla i 1952, nå ligger det i Awasa ca. 320 km. sør for Addis Abeba. I 1974 er det 65 mannlige studenter der og 40 koner, som også får sin undervisning. Studentene utgjør en uensartet masse, fordi noen av dem går på en bibelskole og andre går på presteseminaret. Normalt har Tabor fem klasser eller kurser: to kvinnekurser med meget små forkunnskaper, et bibelkurs med varierende forkunnskaper og to kurs for prester. Det kan synes underlig at NLM utdanner prester. Og det er interessant å legge merke til at NLM's norske årbøker taler om «forstanderskolen», mens *Prospectus Tabor Seminar of Awasa* taler om «theological training for young people who wish to prepare for the Ministry», og om «The Pastoral Training Seminary». Men dette er den eneste naturlige og mulige uttrykksmåte og holdning ute i en ung kirke. Derfor er det også så naturlig at Mekane Yesus kirken er medlem av Det lutherske verdensforbund. Som en av NLM's erfarne misjonærer sa: «Vi ser litt annerledes på disse tingene (økumenikk) her ute. Her er vi først og fremst kristne.»

Dette var en (viktig) digresjon. Tilbake til Tabor! Kandidater som ønsker å opptas på Tabor, sender sin søknad vedlagt helseattest til sin egen menighet som så eventuelt sender den videre med anbefaling. Vekten legges her på å velge ut slike som «are likely to become the best pastors», og det behøver ikke å være folk som når de høyeste akademiske resultater. Til vanlig har «studentene» 8–9 års skolegang bak seg. Før de opptas på seminaret, skal de normalt ha gjennomgått ett års bibelskole, på Tabor eller et annet sted. Det vil da si at prestelevnene egentlig har en førutdannelse som noenlunde svarer til realskoleeksamen, men med betydelig bedre kristendoms kunnskap enn realskolekandidater. Det finnes også studenter som har lengre skolegang bak seg. Seminaret er fireårig og den samlede utdanning som tilbys er således femårig. For tiden har man i gang et interessant forsøk. Man har satt i gang et to års kurs for evangelister og lærere med flere års erfaring som menighetsarbeidere. Jeg har både hørt

på og i ytterst beskjedne grad deltatt i undervisningen i denne klassen og har tro på at man her går en riktig vei. Jeg tror at Bengt Sundklers utsagn fra 1960 fremdeles har relevans for store deler av Afrika: «We thus advocate for the Churches in Africa, at the present juncture, two degrees of pastors: 1. A regular whose educational background and theological training shall be as advanced as the present situation demands and directed to the needs of the future. 2. Deserving village catechists who, after ordination, shall have regular authority to administer the Sacraments of the Church.»³⁵

Når jeg slutter meg til Sundkler i denne sak, er det ikke bare med henblikk på den skremmende mangel på prester i store deler av Afrika, men også fordi disse evangelist- eller «folkeprestene» ikke fremmedgjør evangeliet for folk. Men tilleggsutdannelse må kateketer ha. Allerede de tre ukenes bibelskole gir elevene på Tabor atskillig, også av almenkunnskap. Mer enn en tredjedel av tiden går med til å lære amharisk, geografi, aritmetikk, hygiene osv. Også på preste-seminaret gis det innføring i almene fag som engelsk, amharisk og sang. Det er greskundervisning gjennom flere semestre. Den er prinsipielt obligatorisk, men en student kan fritas etter et semester. Jeg har mine tvil om nytten av gresk ved Tabor og mener at den i alle fall bare bør være et tilbud. Gode engelskkunnskaper er viktigere på dette trinn. Men hovedvekten ligger naturligvis på bibelfagene. De andre teologiske fag er ikke forsømt. Innføringen i konfesjonskunnskap går selvsagt særlig inn på den ortodokse kirke i Etiopia. Pensum i G.T. er relativt meget stort. Det legges f.eks. opp ikke mindre enn 17 salmer statarisk og 8 kursorisk. Det kan være en tilpasning til den rolle salmene spiller i den etiopiske kirke, der salmene omtales som: «the most important devotional book of Ethiopian Christians.»³⁶

Lærerstabene ved Tabor har variert litt for sterkt. For tiden er den solid, og består av fire misjonærer og syv etiopere. Av misjonærene er to (Karsten Valen og Norvald Yri) laudkandidater fra Menighets-fakultetet, og en er filolog. Ingen av de etiopiske lærerne har nådd europeisk cand. theol.-nivå. Men så underviser de vel heller ikke i teologiske hoveddisipliner. De to best utdannede av dem har henholdsvis «examen artium» og et års studium i USA, og lærerskole uten ex. art.,

35 Bengt Sundkler: *The Christian Ministry in Africa*, Liverpool/London 1962 (1960) p. 140.

36 *The Church of Ethiopia* p. 86.

men pluss to års teologikurs og Norges-opphold (sang).³⁷ Jeg tror ikke at Tabor foreløpig bør streve etter å nå opp på samme akademiske nivå som Mekane Yesus Seminary i Addis Abeba. Kirken er neppe stor nok til å romme to presteseminarer av samme type. Jeg tror ellers ikke at standardforskjellen mellom de to seminarerne er så overveldende stor. Skal begge seminarerne beholdes, og det tror jeg er rett, så bør de ha en forskjellig oppgave, enten distriktsmessig, sproglig eller med hensyn til forkunnskaper og studiets lengde og opplegg.

Mitt besøk på *Mekane Yesus Seminary* var så kort at jeg må innskrenke meg til å gi en summarisk omtale av det. Seminaret startet i 1960 og har utmerkede bygninger og et bra bibliotek på ca. 5 000 bind. Det har f.t. vel femti studenter, men det er planer om å utvide slik at man i alt kan ta ca. 100 studenter. Lærerstaben er på 7 faste, blant dem er rektor theol. cand. J. Backlund (Ev. Fosterlandsstiftelsen) og sokneprest Johnny Backe (N.L.M.), foruten noen timelærere. Det er fire klasser på seminaret og endel extension undervisning. Dessuten gis undervisning for studenthustruer. Seminaret tilbyr tre slags utdanning. De tar sikte på 1. Bachelor of Theology med tilsvarende ex.art. som opptaksbetingelse (12 år, 12th grade, med minimumskarakterer). 2. Diploma in Theology med tolv års skolegang som opptaksbetingelse. Og 3. Certificate in Theology på grunnlag av ti års skolegang. Alle kursene er fireårige «plus an internship period of one year.» Det må tilføyes at B. Th.-kurset først startet i 1971, så foreløpig har ingen fullført det. Forskjellen mellom de tre kursene består dels i de undervisningstilbud som gis, men i enda høyere grad i det press som legges på studentene med strengere bedømmelse av resultatene, og endelig i dette at enkelte krevende fag er obligatoriske. Gresk-kurs er riktignok obligatorisk også på Certificate-planen, men en student kan få slippe å fortsette med gresk etter et semester. Og certificate-studenter har ikke hebraisk i det hele tatt. For Diploma- og B. Th.-studentene er både hebraisk og gresk obligatorisk. De tre curricula for seminaret har som mønster det teologiske studium i Skandinavia, men både sproglig og innholdsmessig tilpasset forholdene i Etiopia. Vi legger ellers merke til at gresken tar like mye tid som

37 Avsnittet om skolene i Etiopia og Tabor Seminary bygger på notater og personlige inntrykk samt *Prospectus. Tabor Seminary of Awasa* (stensilert, u.å.); *Guds ord lykkes*. Norsk Luthersk Misjonssamband Årbok 1972, Oslo 1973 p.p. 33 ff.; *Kvite marker*. NLM Årbok 1973, Oslo 1974 p.p. 4 ff., 94 ff. Alle de norske misjonærene ved Tabor har tilleggsutdanning og N. Yri har en doktorgrad fra Fuller Theological Seminary, U.S.A.

N.T.-eksegese og at kirkehistorie har langt bredere plass enn systematisk teologi. Etiopisk litteratur og amharisk sprog og poesi hører med og selvsagt religionshistorie. Det undervises i misjonsfag, men ikke i økumenikk. Både Tabor Seminary og Mekane Yesus Seminary er avgjort konservative lutherske presteskoler. Så vidt jeg kan forstå, ligger især det siste i toppskiktet blant protestantiske presteseminarer i Afrika.³⁸

Jeg har i denne artikkel måttet konsentrere fremstillingen om de viktigste kirkesamfunn i Etiopia. Det finnes også andre protestantiske kirker eller misjoner av et visst omfang, som Fellowship of Evangelical Believers (Sudan Interior Mission), som i 1967 rapporterte 125 000 kirkemedlemmer, Bethel Evangelical Church som samme år hadde ca. 15 000 medlemmer og Syvendedags adventistene som rapporterte ca. 10 200 medlemmer. Men i dagens Etiopia er det tre religiøse grupper som egentlig dominerer: Den ortodokse kirke, Islam og Mekane Yesus kirken. At stammereligionene har mange tilhengere og at de har sin kontaktflate med alt åndelig liv i Etiopia, er en sak for seg.³⁹ Den betydning som Radio Voice of the Gospel har for alt kirkens liv i Etiopia, også for en progressiv fløy av den ortodokse kirke, fortjener en artikkel for seg.

38 *Mekane Yesus Seminary. Addis Abeba. Curriculum for Diploma. – Degree in Theology* (stens. Nov. 1973); *Mekane Yesus Seminary Addis Ababa* (stens. Febr. 1974); *Mekane Yesus Seminary* (brosjyre 1974); Kvite marker. Årbok NLM 1973 p. 100. *Directory Theological Schools in Africa, Asia, The Caribbean, Latin America and The South Pacific*, August, 1966 (stens. Theological Education Fund). Her nevnes for Etiopia kun seminaret i Dilla, nå Awasa, Mekane Yesus Sem. og Trinity College.

39 *World Chr. Handbook* 1968 p.p. 67f. Jfr. *Den evangeliska Missionen* 1972 p. p. 199ff., 206ff., 213ff.